

Edgar Morin: La Connaissance de la Connaissance. Seuil, Paris. 244 s. 95 F..

Olsen, Michel

Publication date:
1987

Document Version
Peer-review version

Citation for published version (APA):
Olsen, M. (1987). Edgar Morin: La Connaissance de la Connaissance. Seuil, Paris. 244 s. 95 F..

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain.
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact rucforsk@ruc.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Edgar Morin: *La Connaissance de la Connaissance*.
Seuil, Paris. 244 s. 95 F..

Filosoffer der prøver at omfatte hele den moderne viden er der ikke mange af nutildags. I de gode gamle dage hørte en oversigt og status over hele den menneskelige erkendelse med til filosofien, men nu er den samlede erkendelsesmængde blevet for omfattende til at kunne omfattes af en enkeltperson. Videnskabsmændene tenderer imod at blive eksperter, filosofierne imod at blive charlataner (eller de ophæver grænsen imellem filosofi og digtning og hengiver sig til en produktion uden umiddelbar virkelighedsreference).

Den manglende samtænkning omfatter også et så væsentligt område som *Den menneskelige Natur*. Under denne titel tog Morin fat på problemet (bogen er oversat), men ellers er det karakteristisk at det mere er naturvidenskabsmænd end filosoffer der har interesseret sig for problemet, i det mindste i fransk filosofi, hvor en menneskelig natur siden eksistentialismens dage nærmest har været et uartigt ord. Men både menneskets natur og det ikke kun menneskelige subjekt (som strukturalismen senere nedlagde) genindfører Morin i fransk tænkning.

Opgiver vi at få et overblik over vor viden, og dermed også over vor formåen (samtidig risikerer vi den inddebære: kernekraft, økologi og gensplejsning rejser den slags problemer), ja så afstår vi også fra at tænke dybere over, hvordan vi skal indrette os med hinanden, dvs. over politik og etik.

Modsat de gode gamle dage, hvor man troede på at erkendelsen voksede regelmæssigt og kontinuerligt, at det sande og det gode gik hånd i hånd, så opdager vi nu mere og mere at viden komplementært indeholder sorte huller af uvidenhed og at den uvidenhed kan komme til at koste os dyrt.

Dette og meget andet er baggrunden for at Morin i 1977 udgav første bind af *La Méthode: La Nature de la Nature*; senere kom andet bind: *La Vie de la Vie*. Jeg afstår fra at redegøre for disse to bind; det er også næsten umuligt, deres stofmængde taget i betragtning; det må være nok at sige at hovedsynspunktet er en beskrivelse af natur og liv som selvorganiserende processer, med et modeord som orden af uorden. Bevidstheden forudsætter hele tiden materien, men materien viser sig at være anderledes kompleks, anderledes organiseret end det formodedes, så længe atomet endnu svarede til sit navn og var udeleligt. Et andet synspunkt er at alt nyt dukker op; det forudsætter naturligvis det allerede givne, men kan ikke forklares derudfra: der er tale om en emergens, eller om man vil om en skabelse uden skaber.

Tredje bind, *La Connaissance de la Connaissance* er "*undervejs*" (det betyder metode også) svulmet betydeligt op; det første bind (altså *La Méthode* 3.1) har undertitlen *Anthropologie de la Connaissance*, og derefter har Morin planer om endnu tre bind, om hhv. erkendelsens sociologi, dens opbygning, samt mulighederne for en kompleks epistemologi.

Første bind af tredje del handler altså om erkendelsens antropologi; det medfører at en hel del af det stof som de to første behandler, nu igen tages op, men i et ændret perspektiv. Det

det nu drejer sig om er at vise, hvor kompleks den menneskelige natur, og dermed den menneskelige erkendelses fundament er.

Den menneskelige bevidsthed forudsætter det førmenneskelige subjekt, dettes skelnen imellem sig selv og omverdenen på en førlogisk, men allerede meget kompleks måde; det forudsætter en (mindst) tredelt hjerne, en primitiv krybdyrhjerne for bl.a. aggressioner, en pattedyrhjerne, især for følelser, og en sentudviklet hjerne, der hos mennesket er sæde for intelligensen, men som ikke er dominerende for alle aktiviteter; vished og overbevisning, med den lykkefølelse sådanne tilstande giver kan hvile på pattedyrshjernen, aggressioner er ikke ukendte i akademiske miljøer (forskere kan være giftige som slanger) osv.

Også hjernens todeling tager Morin op til overvejelse: den er som bekendt kønsbestemt, således at højre halvdel er sæde for intuition, konkret opfattelse og følelse (og altså kvindelig) over for venstre halvdelens mandlige abstraktion. Kønsdelingen af hjernen aktiveres af hormoner, men denne hormonproduktion kan tænkes uløst gennem kulturel påvirkning. Dette er et eksempel på en af Morins vigtige pointer: hvordan biologi og kultur kan tænkes at være bundet sammen i interaktion; men selvom dette ikke skulle være tilfældet, så fastslår Morin at højre halvdel er mindst lige så vigtig som venstre, og det er logisk nok at en tænker der vurderer helhedsopfattelsen højt, må sætte pris på "kvindelige" egenskaber som overblik og intuition. Målet bliver derfor at udvikle begge halvdele, begge intelligensens køn.

Det vil føre for vidt detaljeret at gennemgå alt det Morin kommer ind på, også fordi det under læsningen undertiden kan virke lidt trættende at blive slæbt igennem så meget stof i sådan en fart. Væsentligt er det imidlertid at Morin i dette bind tager Kants erkendelsesproblematik op (vi skal åbenbart også i erkendelsesteorien tilbage til Kant). Mennesket erkender, som Kant beskrev det, alt i anskuelsesformer (tid og rum) og kategorier (b.a. kausalitet), men modsat Kant påpeger Morin at disse anskuelsesformer og kategorier er kulturskabte. det forhindrer imidlertid på ingen måde at de er omgængelige *for* vor erkendelse. Kants aprioriske former er udviklingshistorisk a posteriori: de dukker op på et vist tidspunkt af udviklingshistorien. Hvad mere er: vi er i stand til *med* vor erkendelse at gå bagom anskuelsesformerne som tid og rum; Einsteins relativitetsteori opererer ikke mere med en universel tid, og teorien der beskriver universets opståen ud fra en oprindelig explosion (the big bang) forudsætter som oprindelse til vor tids- og rumlige verden en tilstand uden tid og rum; Aspects experiment forbinder en tilsyneladende tidsrumlig virkelighed med en tilsyneladende ikke tids-rumlig virkelighed. Alt dette rejser det spørgsmål om tid og rum, selv om de er blevet relativiserede, endnu har en vis virkelighed, eller om de blot tillader os at adskille og skelne, altså at erkende.

Disse og andre overvejelser fører os til den konklusion at erkendelsen ikke har noget fast fundament. Ligeledes til at hvis verden ville erkende sig selv, ja så måtte den skabe en menneskelig bevidsthed, men denne bevidsthed ville altid være placeret i en situation, og altså ikke være i stand til at hæve sig ud af verden og beskue den udefra; med et modeord: sandheden er lokal. Den menneskelige bevidsthed må altså lære beskedenhed netop i sin største

erkendelsestriumfer, hvor den støder frem til sine egne grænser.

Blandt de mange ting bogen indeholder er også et glimrende signalement af hvad intelligens og dumhed er; de går også ofte går over i hinanden (en fastholdelse af en erkendelsesstrategi der har været succesrig kan være dum, fordi den kan blokere for ny erkendelse gennem andre strategier).

Der er således nok at tage fat på i Morins nye bog, og for dem der ikke har læst de to første bind, vil det være forholdsvis let at stå på her. Jeg der har læst de to første kan ikke frigøre mig for passagevis at synes at jeg får det samme en gang til, og at det går så hurtigt at man næsten mangler tid til at forstå og fordybe sig (eller aldrig bliver færdig med bogen fordi man begynder at følge enkeltperspektiverne ud ad tangenten).

Det virkelig spændende kommer nok først i de næste bind, hvor den egentlige samtænkning skal til at begynde: hvor vi skal se hvilke (forsigtige og foreløbige) konklusioner der kan drages af samtænkningen. Disse konklusioner bliver især spændende på det etiske og politiske felt. Vi kender allerede hovedtrækkene af Morins politiske instilling. Han har som andre før ham sammenlignet den demokratiske stat med en menneskelig organisme og den despotiske med en maskine, men Morin fører sammenligningen videre end Kant, som han sikkert har den fra. En maskine er ikke blot stiv, den er egentlig også perfekt: man kan altid regne med samme resultat indtil mekanikken går i stykker, men så er det også slut, og maskinen kan kun repareres ved intervention udefra. Anderledes med en levende organisme: her fungerer alt ikke så perfekt; den ene eller den anden organisk funktion kan skades, men en levende organisme har en stor mulighed for at regenerere sig selv, bl.a. fordi specialiserede celler under visse omstændigheder skulle kunne opgive deres specialisering og overtage mere almene funktioner. Billedet skal naturligvis illustrere forskellen imellem diktaturstater og demokratier.

Åbenhed, men også en indtil videre kun delvis begrundet tro på demokratiet og på kompleksiteten i det hele taget er karakteristisk for Morin. Man kan undre sig og glæde sig over at han åbenbart ikke - så lidt som en anden betydelig postmodernistisk filosof, Cornelius Castoriadis - har fundet det umagen værd at gå vejen over postmodernismen. At kommunikationen er truet og at kulturen er det samme ved Morin såmænd kun altfor godt, i det mindste alt for godt til at hengive sig til beviser for kommunikationens umulighed, eller, hvad værre er, oppefra at se ned på den hele ræ'lighed.

Det ligger, så vidt jeg kan se, Morin fjernt at drive "fundamentsforskning", vs. at søge efter et fast og sikkert grundlag: sandheden består i at en tese kan udsættes for en falsifikationsprøve (og foreløbig modstå den), vejen (metoden) skabes mens man går, som Morin siger det med en digters ord.

Det bliver spændende at se ham udføre disse og andre tanker nærmere. Med denne bog er der givet nye læsere lejlighed til at stå på, og de gamle, mulighed for repetition. Begge parter har mulighed for at tage tangenten ud til udvalgte videnskabelige problemer. Det hører måske med til en spændende bog som denne at man må være villig til at fortabe sig.